

Дәріс 10. Инновациялық қауіпсіздік және Қазақстанның инновациялық жүйесін дамыту

Дәрістің мақсаты: инновациялық қауіпсіздік және Қазақстанның инновациялық жүйесін дамыту жүйесін зерделеу

Сұрақтар:

1. Зияткерлік меншікті қорғау
2. Инновациялық қауіпсіздікті түсіну
3. Инновациялық қауіпсіздік міндеттері
4. Өнеркәсіптік тыңшылық
5. Инновациялық-белсенді кәсіпорындарды қорғаудың негізгі шаралары

Негізгі терминдер: инновациялар, қауіпсіздік, тыңшылық, қорғау, құпия, қауіпсіздік қызметі

Инновациялық экономикаға көшу кезінде зияткерлік меншікті қорғау және қорғау, сын-қатерлер мен қауіп-қатерлерге қарсы тұру проблемалары туындады, өйткені бәсекелестік күрес күшейе түсуде. Ноу-хау бар компаниялар озық технологияларды пайдаланады, бәсекелестік артықшылықтарға ие болады.

Егер бұрын инновациялық қауіпсіздікті экономикалық және ғылыми-техникалық қауіпсіздікпен бірге қарастырса, қазір ұлттық қауіпсіздіктің тұтас бір жаңа бағыты қалыптасуда. Адамдардың көбеюі инновацияның адам өмірінің барлық салаларында экономикалық пайда әкелетінін түсінді.

Ұлттық экономика деңгейінде ұлттық, әскери, экономикалық, ақпараттық, азық-түлік, экологиялық, ғылыми-техникалық, технологиялық, техногендік, әлеуметтік, демографиялық, көліктік және басқа да қауіпсіздік түрлері бөлінеді. Енді ұлттық қауіпсіздіктің негізгі санаттарын қарастырайық.

Қауіпсіздік - бұл қоғамның, мемлекеттің және адами тұлғаның, сондай-ақ олардың барлық құрылымдарының ішкі және сыртқы қауіп-қатерлерден өмірлік маңызды мүдделерінің қорғалуының жай-күйі мен даму үрдістері.

Қауіп - әлеуметтік ағзаға теріс әсер етудің объективті түрде орын алған ықтималдығы, соның арқасында оның жағдайына зиян келуі мүмкін. Қауіптілік көздері өзінде немесе басқа деструктивті табиғатпен жиынтықта еретін жағдайлар мен факторлар болып табылады.

Сын-қатерлер- міндетті түрде қауіп төндіре алмайтын, бірақ оларға ден қою қажет ережелер кешені. Қауіп-қатерлер - қауіптің нақты және тікелей нысаны не қоғамның, мемлекеттің, жеке адамның мүдделеріне, сондай-ақ ұлттық мүдделер мен ұлттық өмір салтына қауіп төндіретін алғышарттар мен факторлар кешені.

Елдің бәсекеге қабілеттілігін арттыруда, оның орнықты дамуын қамтамасыз етуде инновациялардың рөлінің артуына байланысты инновациялық қауіпсіздік бірінші орынға шығып, елдің жаңа технологиялық салаға көшуіне ықпал етеді.

Инновациялық қауіпсіздікті мемлекеттің елдің (өңірдің) тұрақты және қарқынды әлеуметтік-экономикалық жұмыс істеуі, оның әл-ауқатының өсуі, оның қорғаныс қабілетін, экономикалық және технологиялық дербестігі мен тәуелсіздігін қолдау үшін қажетті инновациялық жүйені дамытудың осындай деңгейін қамтамасыз ету қабілеті ретінде айқындауға болады. Осылайша, инновациялық қауіпсіздікті ұлттық қауіпсіздіктің маңызды құрамдас бөлігі, оның қажетті компоненті және елдің тәуелсіздігін қамтамасыз ету шарты ретінде қарастырған жөн.

Инновациялық қауіпсіздік мынадай міндеттерді шешуге тиіс:

- сыртқы және ішкі қауіп-қатерлерді анықтау, бағалау және болдырмау;
- зияткерлік меншікті қорғау және қорғау;
- жеке тұлғаны, қоғамды және мемлекетті қылмыстық элементтерден қорғау;

• ғылымды қажетсінетін өндірісті дамыту және экономика құрылымындағы деформацияны жою;

- озық технологияларды енгізу;
- экономиканың инновациялық жаңаруын қамтамасыз ету;
- салалардың, әсіресе ауыл шаруашылығының тозуын жою;
- орнықты экономикалық өсімге қол жеткізу.

Инновациялық қауіпсіздік мәселесін қарау кезінде өнеркәсіптік тыңшылық, яғни коммерциялық пайда алу үшін ішкі және сыртқы нарықтардағы бәсекелестердің коммерциялық құпиясын құрайтын мәліметтерді заңсыз алу мәселесі өзекті болып табылады.

Өнеркәсіптік тыңшылық объектілері бірінші кезекте инновациялық өнімдер, ноу-хау, бірегей рецептуралар, жаңа өнертабыстар, тәжірибелік-конструкторлық әзірлемелер, инновациялық идеялар, қаржылық көрсеткіштер, технологиялар болуы мүмкін. Фирмалар бәсекелестерді, әсіресе инновациялық белсенділерді жүйелі түрде бақылап отырады.

Өнертабыстар мен "ноу-хау" жататын зияткерлік меншік объектілері қорғауды және заңды қорғауды қажет етеді. Сондықтан жаңа технологияларға, өнертабыстарға патент иеленушінің осы зияткерлік меншік объектісіне айрықша құқықтарын растайтын және оны заңсыз пайдаланудан қорғайтын патент алу қажет.

Қатал бәсекелестік жағдайында өнеркәсіптік тыңшылық бәсекелестерден озуға мүмкіндік береді. Құпия ақпаратты жария ету фирманың қаржылық жағдайына теріс әсер етуі және тіпті оны банкроттыққа әкелуі мүмкін.

Өнеркәсіптік тыңшылықтың негізгі мақсаты қаржы қаражатының аз шығындарымен және қысқа уақыт ішінде жаңа перспективалық технологияларды, жетілдірілген өнімдерді әзірлейтін бәсекелесті қуып жету және озып шығу болып табылады.

Өнеркәсіптік тыңшылық жосықсыз бәсекелестіктің бір түрі, бәсекелестік күрестің заңсыз құралы болып табылады. Оның арсеналында мынадай әдістер таралған:

өнертабыстар мен ноу-хауларға арналған өнеркәсіптік үлгілерді, сызбалар мен құжаттамаларды ұрлау;

жеткізгіштерден ақпаратты ұрлау;

• телефон желілерін тыңдау, компьютерлік желілерге рұқсатсыз кіру, бәсекелестердің хат-хабарларын заңсыз зерделеу және т.б. арқылы техникалық құралдарды пайдалану арқылы коммерциялық маңызды ақпаратқа заңсыз қол жеткізу);

құпия ақпараты бар бәсекелес фирмалардың қызметкерлерін жұмысқа шақыру;

бәсекелес компаниялармен ынтымақтастық туралы жалған ұсыныс • және құпия ақпарат алу мақсатында бәсекелестердің өкілдерімен жалған келіссөздер жүргізу;

• бәсекелестердің өндірісін залалсыздандыру, персоналды ереуілге итермелеу мақсатында және бәсекелес фирмалардың агенттерін анықтау үшін арнайы қызметтердің кәсіби агенттерін тарту;

коммерциялық құпияға қатысты ақпаратқа рұқсаты бар бәсекелес фирма қызметкерлерін сатып алу;

бәсекелестерді қызықтыратын ақпаратқа ие адамдарға қатысты шантаж жасау;

• коммерциялық құпияларды иелену тапсырмасы бар бәсекелес фирмаға агентті енгізу;

• бәсекелес фирманың объектілері мен қызметкерлерін бақылау;

• Инновациялық техникалық құралдарды пайдалана отырып, техникалық бақылау.

Әрбір фирма негізгі бәсекелестер туралы барынша көп ақпарат жинауға тырысады. Алайда заңды тәсілдермен жиналған ақпарат жеткіліксіз. Осы себептен фирмалар жетіспейтін ақпаратты заңсыз, заңсыз тәсілге жүгінеді. Бұл үшін тыңдау, бақылау, бақылау, жасырын бейнетүсірілім, сатып алу және адамдардың белгілі бір шеңберін шантаждау сияқты түрлі тәсілдер қолданылады.

Осыған байланысты өнеркәсіптік тыңшылықтан қорғау мәселесі өткір тұр. Барлық фирмалар, әсіресе инновациялық белсенді фирмалар олардың қызметі мен инновациялары туралы заңсыз ақпарат жинау объектілеріне айналуы мүмкін. Бәсекелестердің мұндай

заңсыз қызметіне қарсы тұру үшін фирмалар арнайы бөлімшелер құрады және қорғау шараларының кешенін әзірлейді.

Инновациялық белсенді фирмалардың инновациялық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің негізгі қорғау шаралары:

- құқықтық ;
- сақтандыру ;
- қорғау органдарының, мамандандырылған фирмалардың қауіпсіздік қызметтерін көрсету;
- бизнесмен мен мен персоналдың жеке қауіпсіздігін қамтамасыз ету;
- кәсіпорындағы ұйымдастыру-басқару және әкімшілік шаралар;
- инженерлік-техникалық шаралар. Кәсіпорындағы қауіпсіздік техникасы және еңбекті қорғау;
- білім беру және тәрбие шаралары. Қызметкерлермен жұмыс. Кәсіпорынның қауіпсіздік қызметінің іс-әрекеттері.

Талқылауға арналған мәселелер:

1. Зияткерлік меншікті қорғау және қорғау
2. Инновациялық қауіпсіздікті түсіну
3. Инновациялық қауіпсіздік міндеттері
4. Өнеркәсіптік тыңшылық
5. Инновациялық-белсенді кәсіпорындарды қорғаудың негізгі шаралары

Әдебиеттер тізімі

1. Инновационный Казахстан. монография / Г. М. Мутанов, Р. К. Сагиева, А. С. Жупарова и др. ; КазНУ им. аль-Фараби. - Алматы : Қазақ ун-ті, 2015. – 149с.
2. Бурлаков Л. Н. Государственное и местное управление : учеб. пособие / Л. Н. Бурлаков, М. К. Жамкеева, М. У. Уажанов. - Алматы : ТехноЭрудит, 2019. – 336с.
3. Мухтарова К.С. Инновационные механизмы модернизации системы государственного местного управления и самоуправления в Республике Казахстан. монография / [ред. Г. С. Бекбердиева] ; КазНУ им. аль-Фараби. - Алматы : Қазақ ун-ті, 2017. – 74с.
4. Майдырова А. Б. Развитие "Электронного правительства" как фактор вовлечения экономики Республики Казахстан в глобальное информационное общество : монография / А. Б. Майдырова ; М-во образования и науки РК. - Алматы : ТехноЭрудит, 2019. – 178с.
5. Инновации в государственном и муниципальном управлении : учебное пособие / И.В. Новикова, С.В. Недвижай, И.П. Савченко и др. ; Северо-Кавказский федеральный университет. – Ставрополь : Северо-Кавказский Федеральный университет (СКФУ), 2016. – 284 с.

Интернет-ресурсы:

1. <https://www.nitec.kz/index.php/post/portal-elektronnogo-pravitelstva>
2. <https://www.gov.kz/memleket/entities/mdai?lang=ru>
3. <https://digitalkz.kz/wp-content/uploads/2020/03/%D0%A6%D0%9A-%D1%80%D1%83%D1%81.pdf>